HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מסורת הש"ס

א) [ב"מ קז.], ב) [לעיל ה.], ג) רס"א מ"ז ועי' בילקוט ולעיל גבי או אינו אלא מלקוש באייר ת"ל בעתו שייך למיתני בתר הכי כיון שיצא ניסן כו', ד) [עירובין פג. וש"נ], ה) נדרים סג. [ע"ש תוספת' פ"א], ו) לקמן י. [וש"נ], ז) [נדרים סג. ע"ש תוספתא פ"א], ח) [פרשת עקב], ט) דף ח:, י) [דברים יא], כ) ס"א ז' ימים,

תורה אור השלם

1. תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ: תהלים סה יא

2. וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּיְיָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: יואל ב כג

3. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: דברים יא יד

גליון הש"ס

גמ' לנדרים דתנן. תמוה לי אמאי לא נקט נמי לשכירות בתים דקתני ברישא דמתני' שם המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שבעה ימים וכו' שירדו גשמים עכשיו ופסקו נ"ב ולא פסקו: **ב]** ד"ה כר' יוסי וכו' אבל בין שניה לשלישית יש יותר נ"ל אין יותר:

מוסף רש"י

ובראש חדש כסליו. הוי רביעה אחרונה (נדרים סג.). **כר' יוסי.** למיום י"ז עד יום כ"ג הוו שבעה ימים, דאי ר' מאיר לא הוו אלא ה' ימים (שם). **לשאול.** להתפלל על הגשמים (שם). **להתענות.** לגזור תענית אם לא ירדו (שם).

רבינו גרשום

שמורה הבריות. לפי שהוא מטר הראשון. **שיורד בנחת.** כמו עושה הוראה לבניו בנחת. **ששוטף את הגרנות.** דמשמע יורה כחץ. **שמפיל אילנות.** דמשמע א) מחתך מלקושה. **סקאין.** צלצל. **שמל קשיותן.** שכשאינו (יורה) [יורד] מתענין ומפללין. **או אינו.** יורה אלא בכסליו. **בעתו.** היינו י"ז במרחשון. **בכירה.** גרסינן. **עד שיגיע ר"ח כסליו.** כדאמר דאין מתענין אלא עד השלישית שאינה יורדת. **כמאן כר' יוסי.** דאמר ראשונה בי"ז ושניה בכ"ג, הרי ראשונה ושניה בז' ימים.

א) אולי צ"ל דכן משמע לשון מלקוש.

גמרא

יהיו כמותך אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי (א) תורה אם בעושר הרי עושר אם בבנים הרי בנים אלא יהי רצון [א] שיהו צאצאי מעיך כמותך: ת"ר יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכנים את פירותיהן ולעשות כל צרכיהן (ב) דבר אחר שמרוה את הארץ ומשקה עד תהום שנאמר [1] תלמיה רוה נחת גדודה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך דבר אחר יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות ומשטיף את הזרעים ומשטיף את האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה את הסקאין ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה ויורה גופיה מנלן דכתיב [2] ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ת"ר [ב] יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל בעתו מלקוש אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של ישראל דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה במתניתא תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל [3] בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו [ג] (כיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה) תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ וחכמים אומרים יורה בכסליו [ד] מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתניא [ה] איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה [א] ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא [ו] בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו אמר רב חסדא [ב] הלכה כרבן גמליאל כמאן [ז] אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי בשלמא רביעה ראשונה לשאול שלישית להתענות שניה למאי אמר ר' זירא [ח] לנדרים דתנן

הנודר

רש"י

יהיו כמותך. בתורה ולעושר וכבוד: **יורה.** ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש (דברים יא): **יורה.** רביעה ראשונה היורדת במרחשון כדלקמן. למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן בטיח של טיט שלא יטפו גשמים בבית: **ולהכניס פירותיהן.** שהניחו בשדות לייבשן עד עכשיו: **כל צרכיהן.** שאר דברים הצריכים לימות הגשמים: **שיורד בנחת.** והכי משמע יורה כאדם שמורה לתלמידיו בנחת דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים בנחת נשמעים. אי נמי לשון חץ יורה ההולך ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן. לשון אחר שמתכוין לארץ ואינו יורד בזעף בספרי ח): **תלמיה רוה.** כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ ישראל: **נחת הוא לגדודיה.** בני אדם היינו פשט המקרא. ולקמיה ט) דריש שאפי' גייסות פוסקות בו: ה"ג **או אינו אלא ששוטף את הזרעים.** כלומר דעד השתא אמרינן יורה לברכה או אינו אלא יורה לשון קללה כמו ירה יירה (שמות יט) שסובר הכל או לשון חץ היורה והכי משמע קרא י) והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה. מלתא בעלמא הוא ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא: **משיר פירותיהן.** שעודן באילן כגון אתרוגים או רמונים או סופי תאנים. ולא גרסינן שוטף את הגרנות דגרנות (ג) במרחשון ליכא: **מה מלקוש לברכה.** שא"א לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שאינם מצויים באותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא את התבואה בקשיה: הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא והכי משמע שמל וקשה כלומר מל את הבתים והאילנות שמפילן ומשברן וקשה לתבואה: **שמעלה סקאים.** וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות. גימגום: **שמפיל את הבתים.** ומשמעו כדלקמן שמל קשיותן של ישראל. אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשבר את הבתים כלומר אין בו תקנת גרנות והשרת פירות לפי שא"א לו: **סקאי.** מין ארבה כדמתרגם הצלצל (דברים כח) סקאה ומלקוש לשון ארבה כמו והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז): **את המורה לצדקה.** אלמא יורה לטובה: ה"ג **או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר.** שיש עדין מלילות וקשין: **ת"ל בעתו.** יורה במרחשון ומלקוש בניסן שכך היא העת והזמן ויפה הוא כדלקמן דזמן רביעה ראשונה במרחשון הוא. אית ספרים דכתוב בהו או אינו אלא בכסליו דזמן יורה בכסליו הוא וכרבנן דפליגי עליה דר"מ לקמן ת"ל בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו דמלקוש זהו שיורד על המלילות ועל הקשין וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות: **דבר שמל קשיותן של ישראל.** שכשאינו יורד חוזרין ישראל בתשובה ומתענין ועושין צדקות: **מלילות.** ראשי שיבולות שאדם מולל בידו כדכתיב (דברים כג) וקטפת מלילות בידך: **וקשין.** קנה: **שממלא תבואה בקשיה.** ומשלימה: (ד) **הי רביעה.** איזה זמן רביעה: **בכירה.** ראשונה. ולקמן מפרש למאי הלכתא ניהו יורה יש בו ג' זמני גשמים: **אפילה.** אחרונה כמו כי אפילות הנה (שמות ט): **ר' יהודה אומר.** בכירה בז' במרחשון ובינונית בי"ז ואפילה בכ"ג וכולהו הני תלתא יורה קרי להו: **אין היחידים מתענין כו'.** דאמרי' בסמוך שלישית להתענות והואיל וזמן שלישית בראש חדש הוא אין ליחידים להתענות (ה): **יחידים.** חסידים. והכי אמרי' במתני' לקמן (דף י.) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לר"מ דסתם מתני' ר"מ. וה"נ אמר ר' יוסי דאין מתענין עד ר"ח כסליו דהיינו רביעה אפילה והיינו כחכמים דאמרי יורה בכסליו: **אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי.** ואמימר תני להא דאמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל דאינו שואל עד ז' במרחשון: **ז' ימים בזה אחר זה.** שירדו גשמים (ו) עכשיו א] ופסקו עד יום שביעי וירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהן ראשונה ושניה ושלישית: **כר' יוסי.** דאליבא דר' יוסי הכי הוו בין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה בי"ז ושניה בכ"ג דהיינו ז' ימים עם שנים ימי רביעה ומכ"ג עד ל' ז' ימים בלא יום רביעה אחרונה. דלכולהו תנאי לא הוי הכי דלר"מ דאמר ראשונה בג' ושניה בז' ליכא בין זו לזו אלא ארבעה ימים בין שניה לשלישית יש י' ימים ולר' יהודה בין ראשונה לשניה י' ימים אבל בין שניה לשלישית יש ב] י) יותר: נראה לרבי דהכי גרסינן **אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה.** דאמר בכירה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן (דף י.): **ראשונה לשאול.** מכאן ואילך ותן טל ומטר: **שלישית להתענות.** שאם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני:

תוספות

מלקוש לברכה או אינו אלא שמפיל הבתים ומשבר האילנות וכו'. נ"ע אמאי לא קאמר ומשבר הגרנות ומשיר את הפירות כדלעיל: **גשמים** שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה. כיון דלא פסקו ז' ימים דאין בין י"ז לכ"ג אלא ז' ימים י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג אבל לא גרסינן ושלישית שהרי אם יתחיל בכ"ג וירדו ז' ימים רצופים (ז) אכתי לא תמלא רביעה שלישית דאיכא ח' ימים מכ"ג עד ר"ח כסליו ואנשי נרבונ"א גורסין גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהם רביעה שניה ושלישית כיצד הגשמים התחילו באמצע היום וירדו ז' ימים רצופים א"כ ירדו עד חצי יום של ר"ח מעט לעת:

דאזלי

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"י מהלכות נדרים הל' יא ופ"א מהלכות מתנות עניים הלכה יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכ סעיף יח:

יד ב מיי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה טז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם בתורה הרי יש לך תורה ואם לגדולה הרי יש לך גדולה ואם לכבוד הרי יש לך כבוד ואם בעושר הרי יש לך עושר אם בבנים הרי יש לך בנים אלא יהי רצון שיהו כל צאצאי מעיך: (ב) שם ולעשות כל צרכיהן ד"א יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף ד"א שמרוה את הארץ כו' צמחה תברך או אינו יורה כו' את הזרעים ומשבר את הגרנות ת"ל יורה ומלקוש מה מלקוש לברכה: (ג) רש"י ד"ה משיר כו' דגרנות במרחשון ליכא וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות גימגו"ם הס"ד ואח"כ מה"ד יורה ומלקוש אם מלקוש לטובה יורה נמי לטובה לישנא אחרינא מה מלקוש לברכה שא"א כו' התבואה בקשיה ומה"ד הדר אמר וכו' וקשה לתבואה שמעלה סקאים הס"ד ואח"כ מה"ד שמפיל את כו' ומשבר את הבתים ואילנות ואין בו תקנת כו' כצ"ל ותיבת כלומר נמחק: (ד) ד"ה הי רביעה נ"ב איזוהי רביעה: (ה) ד"ה אין היחידים כו' אין ליחידים להתענות אלא משלישית ואילך והכי אמרינן במתני' לקמן וכו' דאמרי יורה בכסליו הס"ד ואח"כ מה"ד ואמימר תני להא דאמר כו' כצ"ל ותיבות אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי נמחק: (ו) ד"ה ז' ימים כו' שירדו הגשמים עכשיו ולא פסקו עד: (ז) תום' ד"ה גשמים כו' ז' ימים רצופים אח"כ ירדו עד חצי יום אכתי לא תמלא:

רבינו חננאל

מורה ומלקוש. מורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהם ולהכניס פירותיהם. מלקוש שמל קשיותיהם של ישראל. תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא התבואה בקשיה. ת"ר מורה במרחשוון ומלקוש בניסן דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מורה בחדש כסליו. מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא. דתניא מאימתי זמן רביעה, ר' מאיר [אומר] בכורה בשלשה, בינונית בשבעה, אפילה בשבעה עשר. ר' יהודה [אומר] בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה. ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובראש חדש כסליו. וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו. כמאן אזלא הא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי. פי', כגון שהתחילו הגשמים לירד ביום הראשון מחצי יום, וכשתחשב ז' ימים מעת לעת, אתה מוצא מקצת מיום השמיני להשלמת ז' ימים, ולא תמצא מאלו התנאים בז' ימים למנות בהן רביעה ראשונה ושנייה (ו)או שנייה ושלישית אלא לר' יוסי בלבד, דאי ר' מאיר ראשונה ושנייה משכחת לה, שנייה ושלישית לא משכחת לה, דהא בין שנייה ושלישית י' ימים. ואי לר' יהודה שנייה ושלישית הוא משכחת לה, ראשונה ושנייה לא משכחת לה. דהא לדבריו י' ימים בין הראשונה לשנייה. אבל ר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז שניה בכ"ג, הנה ז' ימים ביניהם, אתה מונה בהן ראשונה ושנייה, ואם התחילו הגשמים בחצי היום בכ"ג יום למרחשון, נמצאו עד ראש חדש כסליו ז' ימים, ומקצת היום של יום ראשון אתה משלימן מיום ראשון של חדש כסליו, נמצאת מונה להן שנייה ושלישית. והוא שהיה (ר' א') מרחשוון חסר, כי (בש') בפיר' בתוספתא הוא ר' יוסי א' בכירה בי"ז בינונית בכ"ג אפילה בל'. אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי. ואמרינן בשלמא רביעה ראשונה לשאול ותן טל ומטר, כר' מאיר דאמר בכירה בג' במרחשון, דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים. שלישית להתענות, כדתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אלא רביעה שניה למאי, פירוש כיון דמרביעה ראשונה מתחילין לשאול עד רביעה שלישית ובשלישית מתחילין להתענות, שניה למה לי, הלא מתחלת רביעה ראשונה עד שלישית כולן ימי שאלה הן למה נקראת שניה. והביאו טעם ר' זירא ורב זביד למאי הלכתא (למאי הלכתא) נקראת שניה. ובפרק ג' פירש כי רביעה א' וב' לשאול, ג' להתענות, [ו]כן הלכתא. ואו"ר זירא שניה לנודר, דתניא הנודר עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה.